

Марјан ИВАНОВСКИ

ЈНУ Институт за национална историја – Скопје

ДОКУМЕНТ ЗА МАКЕДОНСКОТО НАЦИОНАЛНО МАЛЦИНСТВО ВО БУГАРИЈА ОД 1958 ГОДИНА

Македонското национално малцинство во Бугарија најмногу е концентрирано во пиринскиот дел на Македонија. По Втората светска војна, со затоплувањето на односите меѓу Југославија и Бугарија, Македонците во овој дел од Бугарија извесен период уживале културна автономија. Во 1946 година во пиринскиот дел на Македонија живееле 206.814 жители од кои 187.680 или 90.73% по националност биле Македонци.¹ Врз основа на овие бројки Македонците биле признати како национално малцинство во Бугарија и паралелно со преговорите помеѓу Јосип Броз - Тито и Георги Димитров за една јужнословенска федерација се унапредуваа правата на Македонците во пиринскиот дел на Македонија. Па така во училиштата почнало да се изведува настава и на македонски јазик, се отворале македонски книжарници, а во Благоевград започнал со работа Обласниот македонски народен театар. Но, со Резолуцијата на Информбирото (1948), југословенско-бугарските односи се нарушиле, а процесот на културна автономија на Македонците во пиринскиот дел беше блокиран и правата што ги уживаа Македонците укинати. По оваа година започнала старата реторика за непризнавање на македонската националност и груба асимилација на Македонците. Следниот попис во Бугарија се одржал во 1956 година, според кој во пиринскиот дел на Македонија живееле вкупно 281.015 лица, од кои официјално како Македонци по националност се изјасниле 178.862 или 63% од населението.² И покрај овие резултати офици-

¹ Васил Јотевски, *Националната афирмација на Македонците во пиринскиот дел на Македонија 1944-1948*, (Скопје: ИНИ, 1996), 111.

² Документи за борбата на македонскиот народ за самостојност и за национална држава, Том Втори, (Скопје: УКИМ, 1981), 698.

јална Софија ја продолжила политиката на асимилација и денационализација над Македонците третирајќи ги како Бугари.

Документов што го објавуваме е анализа на Комисијата за Меѓународни врски на Централниот Комитет на Сојузот на комунистите на Југославија (ЦК СКЈ) и Сојузниот одбор на Социјалистичкиот сојуз на работниот народ на Југославија (СО ССРНЈ) за состојбата на македонското национално малцинство во Бугарија и е настанат во февруари 1958 година, односно повеќе од една година од пописот на населението во Бугарија одржан во декември 1956 година. Иако во насловот стои „Југословенско национално малцинство“, сепак единствено се зборува само за македонското малцинство. Документот се наоѓа во Архивот на Југославија во Белград, во фондот на ЦК СКЈ³ и го пренесуваме во целост.

ЈУГОСЛОВЕНСКО НАЦИОНАЛНО МАЛЦИНСТВО ВО БУГАРИЈА

1. Според податоците на Планската комисија на НР Бугарија, кои се работени врз основа на пописот на населението од 31.XII.1956 година, во Бугарија денес живеат 188.068 Македонци, кои се 2.47% од вкупното население на Бугарија.

Меѓутоа, овие податоци во никој случај не можат да се сметаат за веродостојни, затоа што пред самиот попис бил вршен организиран и систематски притисок, имало и апсења и судири со милицијата, преку партиската организација, државниот апарат, милицијата итн., на македонското население со цел што поголем број Македонци да се запишат како Бугари.

Според нашата проценка, бројот на Македонците во Бугарија мора да е значително поголем. Ако се земе предвид фактот дека во Пиринска Македонија, таканаречениот Благоевградски округ, според пописот од 1956 година живеат вкупно 281.636 жители, а сигурно најмалку 90% од жителите во тој крај се Македонци, тогаш само во Пиринска Македонија живеат околу 250-260.000 Македонци, не земајќи ја предвид економската емиграција, околу 120.000 лица, која живее во разни места на Бугарија, најмногу во Софија, Варна, Пловдив, Плевен и друти.

Населението во Пиринска Македонија, претежно се занимава со земјоделство, најмногу со производство на тутун, преработка на шумските производи и сточарство.

Во изминативе 13 години во Пиринска Македонија не е изграден ниту еден поголем стопански објект, па дури ни фабрика за тутун,

³ Архив на Југославија во Белград, ЦК СКЈ, XVIII – К.1/14

иако овој крај е главен производител на тутун; освен еден рудник и неколку пилани, нема други значајни индустриски објекти.

2. Основните правни обврски на НР Бугарија спрема националните малцинства, па спрема тоа и на македонското, се заснова на одредбите од Мировниот договор и Уставот на НР Бугарија.

Во Мировниот договор сите обврски се содржани во „Политичките одредби“ на тој Договор кои гласат:

„Бугарија се задолжува да ги преземе неопходните мерки и на сите лица кои се наоѓаат под нејзина јурисдикција да им обезбеди без разлика на раса, пол, јазик или вера користење на човечките права и слободи, вклучувајќи ја и слободата на говорот, печатот и изданијата од религиозните култови, политичките сфаќања и јавни собири“, Мировен договор, дел II, Политички одредби, I, член 2.

Во Уставот на НР Бугарија оваа материја е опфатена во глава VIII, член 71:

„Сите граѓани на НР Бугарија се рамноправни пред законот. Не се признаваат никакви привилегии засновани на народноста, потеклото, верата и имотната состојба.

Секакво проповедање на расна, национална или верска омраза се казнува со закон...“

Член 79:

„Граѓаните имаат право на образование. Образованието е светско, демократско и од прогресивен дух. Националните малцинства имаат право да учат на свој мајчин јазик и да ја развиваат својата култура, со тоа што учењето на бугарскиот јазик е обврзувачко...“

Овие обврски во однос на македонското национално малцинство подоцна се конкретизирани и потврдени со Бледскиот договор од 1947 година кој требало да ги регулира прашањата на политичката и културна автономија на македонското национално малцинство како и нејзиното евентуално припојување кон НР Македонија.

Меѓутоа во октомври 1947 година, Владата на НР Бугарија се откажала од тој договор, па според тоа и законските прописи и донесените законски прописи кои го обезбедуваат неговото применување, Специјалниот закон од 1947 година врз чија што основа е воведена настава на македонски јазик во училиштата.

Во пракса, не земајќи го предвид краткото време непосредно по потпишувањето на Бледскиот договор и непосредно пред објавувањето на Резолуцијата на ИБ /1947-1948/, кога на македонското население му

е дадена извесна политичка и културна рамноправност, учење на мајчин јазик, издаваштво на мајчин јазик и сл., одредбите на Мировниот договор како и Упатствата на НР Бугарија во однос на македонското национално малцинство не биле спроведувани, а ни денес не се спроведуваат во живот, така што припадниците на македонското национално малцинство не можеле до сега да ги остваруваат своите национални права.

3. Во член 79 од Уставот на НР Бугарија се говори дека „националните малцинства имаат право да учат на својот мајчин јазик и да ја развиваат својата национална култура, со тоа што учењето на бугарскиот јазик е обврзувачки...“

Со специјалниот закон од август 1947 година, кој владата на НР Бугарија го донела непосредно по потпишувањето на Бледскиот договор, на територијата на Пиринска Македонија била воведена редовна настава на македонскиот литературен јазик и македонската национална историја.

Во тоа време, за потребите на наставата, од Македонија, на основа на договорот помеѓу Владата на НР Македонија и Владата на НР Бугарија, биле испратени 93 учители и организирани се курсеви за учителски кадар, преку кои поминале 135 учители. Исто така од НР Македонија биле увезени одреден број на учебници на македонски јазик.

После Резолуцијата на ИБ забранета е наставата на македонскиот јазик во училиштата, запалени се сите учебници и протерани се сите учители.

И денес, без разлика на подобрувањето на односите помеѓу ФНРЈ и НР Бугарија, состојбата во училиштата во Пиринска Македонија е иста.

Мрежата на училишта главно ги задоволува потребите, 374 училишта за општо образование, 9 средни училишта и 6 средни стручни училишта, но овие училишта, такви какви што се, служат кон тежнењата за асимилација на македонското население.

Спротивно на македонското национално малцинство, турското национално малцинство во Бугарија ги ужива сите малцински права; употребата на јазикот во администрацијата, училишта на турски јазик, малцински народен театар, печат, издавачка дејност, културно-просветни друштва и сл.

Од страна на Владата на НР Бугарија и ЦК БКП се спроведува интензивна и далекусежна денационализаторска политика спрема македонското население со цел негова брза и потполна асимилација.

Така систематски се негира постоењето на македонскиот јазик, бидејќи наводно македонскиот јазик бил една варијанта на бугарскиот јазик кој настанал со „србизирање“ на бугарскиот јазик, додека „македонски јазик нема“. Кога емигрантот Паскал Паскаловски, бивш член на агитпроп на ЕАМ, оваа година и предложил на Бугарската академија на науките печатење збирка од 250 македонски народни песни кои тој сам ги собрал, од страна на научниот совет, чиј претседател е Тодор Павлов, член на ЦК БКП, одговорено му е дека таа збирка може да се печати само на бугарски јазик, затоа што „македонски јазик нема“.

Дали е тоа официјален став на Партијата и Владата на НР Бугарија потврдува и фактот дека до денес ниту еден било каков материјал не е објавен на македонски јазик, а исто така единствениот лист кој излегува во Пиринска Македонија, „Пиринско дело“, се печати само на бугарски јазик.

Државниот театар и театралните групи во Пиринска Македонија одржуваат претстави само на бугарски јазик.

Само привидно и формално, во склад со Резолуцијата на XVI пленум на ЦК БКП, спроведена е политика на именување на културни друштва, производни објекти, училишта и други институции со имињата на истакнати македонски револуционери, додека од друга страна на сите можни начини се настојува Пиринска Македонија да се претвори во еден од административните бугарски окрузи, без никакви обележја дека во него живеат Македонци

4. Практично секој обид на пројавување на македонска национална свест, во било каква форма, обележуван е како негативен.

Во тој поглед карактеристичен е случајот од окружната партиска конференција во Благоевград од минатата година, на која секретарот на Срескиот комитет се жалел дека во неговиот срез се ширела во негативна смисла македонска национална свест, особено кај младината, па дури и кај комунистите. Веднаш потоа следеле промени во партискиот и државниот апарат на срезот: за секретар на Срескиот комитет поставен е поранешниот секретар на Окружниот комитет, а за претседател на Срескиот народен одбор поранешниот претседател на Окружниот совет. Очигледно е дека сите овие промени биле извршени со цел да се поправи „нездравата“ ситуација во тој срез и да им се оневозможи на Македонците ширењето на својата национална свест.

Припадниците на македонското национално малцинство, како оние од Пиринска Македонија така и оние од редовите на екномската емиграција, учествуваат во органите на власта: во Народното Собрание на НР Бугарија има седум пратеници, до денес не покренале ниту едно

прашање кое од животен интерес за Пиринска Македонија, а од редовите на македонските емигранти има повеќе раководители, меѓу нив и самиот претседател на Владата Југов, потпретседател на Владата Трајков и други. Во локалните организации исто така има доста Македонци.

Меѓутоа, тука станува збор за тотално денационализирани елементи, кои во редовите на малцинствата ја спроведуваат познатата големобугарска антимакедонска политика.

Македонците немаат свои посебни малцински организации, туку членуваат во постоечките бугарски организации, во БКП има околу 15.000 Македонци од Пиринска Македонија.

ЗАКЛУЧОК

1. Бугарија е многу чувствителна во поглед на покренување на малцинските прашања и енергична во спротиставувањето на јакнењето на чувството на национална свест.

Националното оформување на Македонците во Пиринска Македонија е завршено дури во текот на оваа војна, така што таму националното чувство е силно.

2. Моментално контактите со Бугарија во целина се недоволни, но има услови да се зајакнат и прошират во форма на соработка, кои посредно би влијаеле и на регулирање на малцинските проблеми.

Во проектот е, на пример, конференција за друмски сообраќај која во себе ќе ги вклучува и прашањата за граничните премини.

Постоечките „собири“ на границите можат да се прошират и на реони во кои од двете страни на границата живеат Македонци.

Белград, 7. II. 1958 година